2025-03-28

Justitiedepartementet
Ju2024/02655

Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare

Remissyttrande från ECPAT Sverige om betänkandet SOU 2024:93

ECPAT Sverige (nedan Ecpat) är en barnrättsorganisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn. Ecpat har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93) och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

Sammanfattning

Ecpat ser och välkomnar att flera av utredningens förslag bevarar eller stärker brottsmisstänkta barns rättigheter, till exempel när det kommer till bevarandet av kravet på synnerliga skäl för att anhålla och häkta barn samt den stärkta rätten till juridiskt biträde. Vi ser dock med oro på flera av utredningens förslag som vi anser inte är i överensstämmelse md barnets bästa. Den problembild som tecknas av utredningen bör, anser Ecpat, i första hand lösas genom att tillföra mer resurser. Det är inte acceptabelt att barn ska bära kostnaden genom inskränkningar av deras rättigheter. Ecpat måste därför i stora delar avstyrka utredningens förslag.

Ecpat

- delar utredningens bedömning att regleringen i 24 kap 4 § rättegångsbalken om anordnande av betryggande övervakning inte bör ändras (kap 8.8.2)
- delar utredningens bedömning att kravet på synnerliga skäl för att anhålla och häkta barn i åldern 15–17 år inte bör ändras (kap 8.9.5)
- delar inte utredningens bedömning av behovet och nyttan av att förlänga tidsfristen som barn kan sitta häktade på innan åtal väcks (kap 8.10.1)
- avstyrker utredningens förslag att förlänga tidsfristen som barn kan sitta häktade på från 3 månader till 5 månader (kap 8.10.2)
- avstyrker utredningens förslag om att förlänga tiden ett barn kan hållas kvar för kroppsbesiktning för brottsutredande ändamål från tre till sex timmar (kap 9.8.9)
- delar utredningens bedömning att kvarhållande enligt 14 och 35 §§ LUL fyller en viktig funktion för att skydda barn och se till att de får nödvändigt stöd (kap. 10.3.1)

ECPAT Sverige
Garvargatan 20
112 21 Stockholm

08-59 89 20 00
info@ecpat.se
www.ecpat.se

- tillstyrker utredningens förslag att utöka polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn (kap 10.3.2)
- avstyrker utredningens förslag att förlänga tiden för kvarhållande från tre till sex timmar (kap 10.3.3)
- avstyrker utredningens förslag att förlänga tiden brottsmisstänkta barn är skyldiga att stanna kvar för förhör men tillstyrker förslaget om ingen ändring för icke-brottsmisstänkta barn (kap 10.3.4)
- tillstyrker utredningens förslag att skärpa reglerna om när brottsmisstänkta barn som hålls kvar enligt 14 § LUL eller enligt 23 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken får hållas i förvar i polisarrest (kap 10.3.5)
- avstyrker utredningens förslag om att biometriska uppgifter får tas från barn som vid en bevistalan förklarats ha begått ett allvarligt brott i syfte att de ska registreras i biometriregistret över dömda (kap 11.6.4)
- delar inte utredningens bedömning att rätten till juridiskt biträde vid utredningar enligt presumtionsregeln är förenlig med barnkonventionen och att någon författningsändring därför inte behövs (kap. 15.4.5)
- tillstyrker utredningens förslag om att utvidga rätten till juridiskt biträde vid utredningar som inleds på begäran av socialnämnden (kap 15.5.4)
- tillstyrker utredningens förslag om att utvidga rätten till juridiskt biträde vid utredningar enligt 31 § tredje stycket LUL (kap 15.6.5)
- delar utredningens bedömning av behovet att förtydliga rätten till biträde i de fall bevistalan förs och tillstyrker utredningens förslag om att offentlig försvarare alltid ska förordnas för ett barn som åklagare väcker bevistalan mot
- delar utredningens bedömning om att rätten till offentlig försvarare för barn 15-17 år är i överensstämmelse med barnkonventionen (kap 15.9.3)
- tillstyrker utredningens förslag om att juridiskt biträde ska förordnas för barn som häktas för att de vägrar fullgöra vittnesplikten (15.10.3)
- delar utredningens bedömning att det inte är lämpligt att knyta tillstånd de aktuella hemliga tvångsmedlen till person (16.6.2)
- tillstyrker utredningens förslag om tillfälligt tillstånd till vissa tvångsmedel (16.6.4)

Om betänkandet i allmänhet

Att bekämpa brott som begås av barn är en viktig uppgift för samhället och så även att ge barn som begår brott stöd, skydd och hjälp. I detta betänkande presenteras många olika förslag som på olika sätt är tänkt att utöka det allmännas möjligheter att utreda och beivra brott som begås av barn, även när det kommer till barn som inte är straffmyndiga. Ecpat ställer sig i många av dessa fall tveksam till att lagstiftning är rätt väg att gå när de problem som beskrivs snarare verkar handla om resurser och prioriteringar. De som får betala är de barn vars rättigheter inskränks av de föreslagna åtgärderna. Barnkonventionen är svensk lag och det ställer även krav på att Sverige prioriterar och avsätter resurser för att tillgodose barns rättigheter snarare än att stifta lagar som inskränker desamma. Vi återkommer till denna ståndpunkt löpande i vårt remissvar.

Det är beklagligt att det inte uttryckligen framgick av kommittédirektivet att utredningen skulle göra barn delaktiga i arbetet. Vi ser det därför som välkommet att utredningen vid ett tillfälle träffade ett antal skolklasser. Tyvärr har det vad vi kunnat se inte redogjorts för i utredningens analys och förslag hur dessa barns åsikter beaktats i utredningsarbetet. Det är något som är viktigt för att tillgodose barns rätt till delaktighet enligt artikel 12 i barnkonventionen och att få ett så bra underlag för beslut som möjligt. Med tanke på att utredningen presenterar förslag om att förlänga tiden som barn kan sitta häktade hade det också varit bra att involvera barn i häkte i utredningens arbete.

Om häktning och anhållande av barn (kap 8)

Ecpat delar utredningens bedömning att regleringen i 24 kap 4 § rättegångsbalken om anordnande av betryggande övervakning inte bör ändras (kap 8.8.2). Vi delar också utredningens bedömning att kravet på synnerliga skäl för att anhålla och häkta barn i åldern 15–17 år inte bör ändras (kap 8.9.5). Ecpat delar däremot inte utredningens bedömning av behovet och nyttan av att förlänga tidsfristen som barn kan sitta häktade innan åtal väcks (kap 8.10.1) och avstyrker därmed utredningens förslag om att förlänga tidsfristen från 3 månader till 5 månader (8.10.2).

Enligt Ecpat har utredningen på ett föredömligt sätt vägt argumenten för att ändra 24 kap 4 § rättegångsbalken samt att ändra kravet på synnerliga skäl för att anhålla och häkta barn mot argumenten mot detsamma. Det är tydligt att stor vikt lagts vid barnkonventionens bestämmelser och barnrättskommitténs rekommendationer. Ecpat delar uppfattningen att det samhälleliga intresset av att utreda och beivra allvarlig brottslighet är mycket viktigt, även ur ett barnrätts- och brottsofferperspektiv, men bör i första hand tillgodoses på andra sätt än genom ytterligare inskränkningar av barns och ungas rättigheter. Detta inte minst i ljuset av den repressiva utveckling vi ser i lagstiftningen och politiken när det kommer till barn som begår brott. Precis som utredningen själv lyfter kan det antas att utvecklingen med allt fler barn i häkte under allt längre perioder kommer att fortsätta under överskådlig tid. Det får därför antas att det inte kommer vara svårt att nå upp till de i dag gällande kraven för att anhålla eller häkta ett barn.

Ecpat ställer sig frågande till att de argument som utredningen fann inte vägde tillräckligt tungt när det kom till frågan om ändring av kravet på synnerliga skäl i stället får vara av stor betydelse när det kommer till frågan om förlängning av tidsfristen som barn får sitta häktade innan åtal väcks. Till exempel anger utredningen på sidan 200 i betänkandet att intresset av att skydda barn från att dras in djupare i den kriminella verksamheten inte kan användas som argument för att ändra kravet på synnerliga skäl för häktning utan ”enbart bör ha sin grund i de brottsbekämpande myndigheternas behov”. Men ändå används just att skydda barn från att dras in djupare i kriminella nätverk som argument av utredningen för att motivera varför tidsfristen ska förlängas (s 209). Ecpat menar att det även här finns och bör finnas andra lösningar för att ge barn det skyddet än att hålla de inlåsta på häkte. Syftet med häktning är inte att fungera som ett skydd för barn som är misstänkta för brott. Vidare menar vi att utredningen inte tillräckligt visat på att behovet hos de brottsbekämpande myndigheterna är så pass stort att det motiverar att förlänga tidsfristen. Om det finns brister i förutsebarheten kring när det finns synnerliga skäl att förlänga tremånadersfristen som utredningen

lyfter att Åklagarmyndigheten uppgett (s. 207) så bör det i första hand vidtas andra åtgärder för att få till en mer enhetlig rättstillämpning på befintlig frist än att förlänga den. Ecpat menar att på samma sätt som att utredningen gjorde bedömningen att den bristande förutsebarheten i rättstillämpningen gällande 24 kap 4 § rättegångsbalken kan lösas genom utbildningsinsatser ”inom ramen för befintliga strukturer” (s.189) så är det samma situation här. Problemet här är rättstillämpningen samt de resurser som finns för att utreda brott där barn är häktade och inte lagstiftningen som sådan. Även om det, som utredningen betonar, fortfarande är så att skyndsamhetskravet finns där och att barn bara får sitta frihetsberövade under kortast möjliga tid, så öppnar ändå en förlängning av tidsfristen upp för möjligheten att barn sitter frihetsberövade längre än vad de behövt om problemet hade angripits med mer resurser än lagstiftning som inskränker barns rättigheter.

Vi vill i sammanhanget lyfta frågan om kompenserande åtgärder. Om utredningens förslag att förlänga tidsfristen går vidare kommer det få konsekvenser för barn som häktas i form av ökat psykiskt lidande, längre avbrott i skolgång och fritidsaktiviteter, med mera. Ett sådant beslut är inte förenligt med barnets bästa sett till gruppen barn som kan komma att häktas. Om ett beslut fattas som inte är förenligt med barnets bästa så aktualiseras frågan om kompenserande åtgärder för att mildra de negativa konsekvenser beslutet får för barn.[1] Det är därför välkommet att utredningen inte föreslår någon försämring av särbehandlingen av barn i häkte. Ecpat efterlyser dock, om tidsfristen förlängs, konkreta åtgärder för att mildra de effekter längre tid i häkte får för barns hälsa och utveckling.

Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år (kap 9)

Ecpat har inga synpunkter på utredningens förslag i denna del annat än det att utredningens förslag om att fördubbla tiden barn kan hållas kvar för att genomgå en kroppsvisitation avstyrks. Utredningen har enligt Ecpat inte kunnat visa varför det behövs ytterligare inskränkningar av barns rörelsefrihet snarare än att tillsätta fler resurser så att kroppsbesiktning av ett barn under 15 år kan genomföras så snart som möjligt. Det är ett drastiskt steg att fördubbla tiden. Om det i det fortsatta lagstiftningsarbetet anses att en förlängning av tiden barn kan hållas kvar för att genomgå kroppsvisitation behövs, så anser Ecpat att den i så fall inte ska vara så pass omfattande.

Polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn (kap 10)

Vi delar utredningens bedömning att kvarhållande enligt 14 och 35 §§ LUL fyller en viktig funktion för att skydda barn och se till att de får nödvändigt stöd. Därför tillstyrker vi förslaget om att polisen ska få kvarhålla brottsmisstänkta barn i fler fall än i dag. Däremot avstyrker Ecpat utredningens förslag om att utöka tiden som polisen får hålla kvar ett barn som misstänks för brott i syfte att skyndsamt överlämna barnet till lämplig vuxen person. Vidare avstyrker vi utredningens förslag om att förlänga tiden brottsmisstänkta barn är skyldiga att stanna kvar för förhör men tillstyrker förslaget om att inte förändra skyldigheten för icke-brottsmisstänkta barn. Till sist tillstyrker Ecpat

1 Se till exempel Barnombudsmannens metodstöd för prövning av barnets bästa https://provningbarnetsbasta.barnombudsmannen.se/kompenserande-atgarder (hämtad 2025-03-17).

utredningens förslag om skärpning av reglerna för när brottsmisstänkta barn får hållas i förvar i polisarrest.

Syftet med bestämmelsen är att reglera att polisen kan hålla kvar brottsmisstänkta barn även om de inte kommer anhållas eller senare häktas för att kunna lämna över dem till vårdnadshavare, socialtjänst eller annan lämplig vuxen person. Det är en bra och viktig skyddsregel men ska också, anser Ecpat, tolkas strikt utifrån syftet med bestämmelsen. Att det kan behövas samordnas mellan socialtjänst, polis och vårdnadshavare vad gäller barnets behov av stöd och insatser råder det ingen tvekan om. Det ska dock inte vara av betydelse för att barn inte ska hållas kvar av polis längre än det att en lämplig vuxen person kan ta emot barnet. Ecpat förstår att det kan finnas situationer där det är svårt för en vårdnadshavare att hämta barnet inom tre timmar. Lösningen på det kan dock inte vara att barnet hålls kvar under en längre tid av polisen. Det måste i stället bli en fråga om att den beredskap som krävs finns hos landets kommuner för att se till att ett barn som hålls kvar av polisen kan hämtas av någon från socialtjänsten och skjutsas hem. Ecpat ser att det här kan krävas både styrning och resurser från statens håll för att kommunerna ska kunna axla det ansvaret. Samordning av insatser och behov är viktigt men högsta prioritet måste vara att barnet inte hålls kvar av polisen längre än lagtextens lydelse och syfte medger. Det handlar om minsta möjliga intrång i barnets rörelsefrihet och att barnet hålls i en icke-barnanpassad miljö så kort tid som möjligt. Andra åtgärder än lagstiftning måste till för att åtgärda de utmaningar som utredningen identifierat här.

Ecpat vill med kraft invända mot att kvarhållandet på något vis skulle tjäna till att betona situationens allvar för barnet, som utredningen bland annat nämner på s. 274 (och även på sidan 272 vad gäller att polisen ska kunna kvarhålla barn i fler fall av sociala skäl). Det saknas stöd i förarbeten för att syftet med kvarhållandet ska vara något annat än att lämplig vuxen tar emot barn från polisen som hållit barnet kvar. Att betona allvaret i situationen för ett barn kan göras av andra instanser och i andra sammanhang än när ett brottsmisstänkt barn hålls kvar av polis i väntan på att lämnas över till lämplig vuxen.

Vi avstyrker förslaget om att utöka tiden brottsmisstänkta barn kan hållas kvar för förhör. Det är förvisso angeläget att de resurser som ska ge barnet juridiskt och annat stöd kommer på plats och att förhör kan hållas men den frågan får lösas med mer resurser och inte större inskränkningar av barns rörelsefrihet. Det är inte heller rimligt eller proportionerligt att barn under 15 år skulle få hållas kvar i samma utsträckning som vuxna.

Biometrisk information från barn (kap 11)

Ecpat avstyrker utredningens förslag om att biometriska uppgifter får tas från barn som vid en bevistalan förklarats ha begått ett allvarligt brott i syfte att de ska registreras i biometriregistret över dömda. Vi ser visserligen nyttan biometrisk information kan medföra i brottsutredningar – även vad gäller sexualbrott mot barn – men instämmer i Institutet för mänskliga rättigheters ifrågasättande av om det är förenligt med barnkonventionen och Europakonventionen att biometriska uppgifter

från barn som genom bevistalan förklarats ha begått brott registreras i biometriregistret över dömda.[2]

Juridiskt biträde för barn (kap 15)

Ecpat delar utredningens bedömningar och tillstyrker samtliga förslag ger gällande juridiskt biträde för barn, utom vad gäller utredningens bedömning av rätten till juridiskt biträde vid utredningar enligt presumtionsregeln. Där ansluter sig Ecpat till vad Institutet för mänskliga rättigheter anger i sitt remissvar. Svensk rätt ska såklart stämma överens med barnkonventionens bestämmelser om rättigheter för barn misstänkta för brott. Mot bakgrund av repressiva trenden som nu äger rum när det kommer till barn som begår brott, inklusive förslag om användning av fler tvångsmedel, straffskärpningar och sänkt straffbarhetsålder, måste staten också se till att bekosta och tillgodose det brottsmisstänkta barnets rätt till försvar och en rättvis rättegång.

Tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person (kap 16)

Ecpat delar utredningens bedömning att tillstånden till vissa hemliga tvångsmedel inte bör knytas till person. De argument utredningen för fram mot en sådan ordning väger tyngre av just de skäl utredningen anfört – det vill säga att det inte går att proportionerligt genomföra beslut om sådan användning av hemliga tvångsmedel (till skillnad från de ändringar som genomfördes 2023 avseende vissa andra hemliga tvångsmedel). Samtidigt ser Ecpat precis som utredningen att det finns ett stort behov av att på ett effektivt sätt kunna utreda brott som begås av säkerhetsmedvetna och organiserade kriminella. Ecpat ser i sitt arbete mot sexuell exploatering av barn hur förövare byter användarkonton när de utsätter barn för olika former av sexualbrott på nätet. Mot bakgrund av detta tillstyrker Ecpat utredningens förslag om att särskilt utpekad befattningshavare vid bland andra Polismyndigheten ska få besluta om tillfälligt tillstånd till hemlig avlyssning samt hemlig övervakning av elektronisk kommunikation om åklagares intermistiska beslut inte kan vänta. Ecpats bedömning är att det skulle skapa bättre förutsättningar att utreda sexualbrott mot barn där det finns en skäligen misstänkt för brottet.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Susanna Pettersson.

För ECPAT Sverige

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare

2 Institutet för mänskliga rättigheter, Remissvar över betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93), Dnr 3.2.1-816/2024, https://www.regeringen.se/contentassets/437d0580ff72496eb1b5518e58f4f646/institutet-for-manskliga-rattigheter.pdf, s. 10 (hämtad 2025-03-17).